

Uppdaterad 14 sep 2007

Vår väg till dollarn

■ Kolumn

Lars Jonung

DEN 31 AUGUSTI 1951 är ett viktigt datum i vår ekonomiska historia. Då knöts den svenska kronan officiellt med en fast växelkurs till dollarn. Sverige blev då också medlem i den internationella valutafonden (IMF) och i Världsbanken. Med detta steg accepterade vi de regler för internationellt samarbete om valutapolitik och handel som de segrande västmakterna satt upp för efterkrigstiden, det så kallade Bretton Woods-systemet.

Varför gick det neutrala Sverige med i Bretton Woods - en institution så tydligt dominerad av USA? Det märkliga är att först nu har forskningens sökarljus hamnat på frågan. Två ekonomhistoriker vid Lunds universitet, Göran Ahlström och Benny Carlson, har nyligen kartlagt Sveriges väg mot medlemskapet i boken "Vägval i valutafrågan", utgiven på SNS förlag.

De har grävt i arkiven på bägge sidor av Atlanten, talat med beslutsfattare som var med, gått igenom tidskrifter och tidningar och granskat riksdagsdebatten. Ur deras pussel framträder bilden av ett Sverige som söker sig bort från krigsårens skamliga undfallenhet gentemot Hitler-Tyskland genom att bli fullvärdig ledamot i västvärldens finansiella sällskap.

REDAN 1941, MITT UNDER brinnande krig, skissade Roosevelt och Churchill i den så kallade Atlantdeklarationen på efterkrigstidens handels- och betalningssystem. En internationell konferens sammankallades 1944 i kurorten Bretton Woods i delstaten New Hampshire. Konferensen blev framgångsrik. Bretton Woods-systemet sjösattes några år senare, i stort sett med samma institutioner som existerar än i dag.

Systemet vilade på fasta växelkurser och valutaregleringar, som begränsade kapitalrörelserna över gränserna. Medlemsländernas valutor knöts till dollarn som i sin tur var kopplad till guld till ett fast pris. Dollarn blev den internationella reservvalutan.

Mer än 40 regeringar var inbjudna, dock inte den neutrala svenska. Att de allierades motvilja mot Sverige var stark visar rapporterna från Washington och London hem till Riksbanken och regeringen i Stockholm.

Först med växande spänning mellan Sovjet och USA svänger den amerikanska inställningen till Sverige. Till slut går vi med i Bretton Woods i största tysthet. Priset på dollarn spikas till 5:17 kronor hösten 1951. Valutaregleringen från världskriget behålls intakt. Det gör det möjligt för Riksbanken att detaljstyra svensk ekonomi.

Bretton Woods blev den finansiella grunden för världsekonomin under 1950- och 1960-talet. Systemet utgjorde en viktig länk i den politiska, militära och ekonomiska världsordning som går under namnet pax americana. För världsekonomin, liksom för Sverige, blev dessa årtionden, "guldåldern", en osedvanligt framgångsrik period med snabb tillväxt och låg inflation. Rekordåren för folkhemmets nostalgiker inträffade således när den svenska kronan var en del av dollarområdet.

AHLSTRÖMS OCH CARLSONS beskrivning av den stillsamma vägen till Bretton Woods leder tanken till det senaste, långt ifrån lugna, valet för vår valutapolitik, nämligen folkomröstningen 2003 om euron. Varför knöts kronan till den amerikanska valutan helt utan debatt, medan svenskarna vägrade övergå till den europeiska valutan för några år sedan?

En viktig skillnad är att ett införande av euron vore en mer fundamental förändring än knytningen av kronan till dollarn 1951. Om euron ersätter kronan, förlorar Riksbanken oåterkalleligen förmågan att inrikta penningpolitiken på den svenska konjunkturen. Så var inte fallet under Bretton Woods eftersom valutaregleringen gav Riksbanken makt över den inhemska ekonomin.

Dessutom var eurofrågan en del av den långa striden om svenskt EU-medlemskap. Dollarknytningen 1951 hölls däremot helt utanför dåtidens utrikes- och inrikespolitiska motsättningar rörande svenskt Nato-medlemskap med mera.

DEN STÖRSTA SKILLNADEN är dock den breda öppenheten i dagens politiska system jämfört med gårdagens. Ahlström och Carlson dokumenterar tålmodigt hur beslutet 1951 växer fram utan offentlig insyn inom en liten, slutna krets av politiker, ekonomer och experter, bland vilka Dag Hammarskjöld är en centralfigur. När propositionen om IMF-medlemskap läggs på riksdagens bord 1950 är det bara två kommunister som har invändningar. Två socialdemokrater försvarar ansökan. Det är allt. I medierna syns inget.

Kontrasten mot euron är slående.

Tänk om vi hade haft en folkomröstning om dollarn 1951. Då skulle debatten ha polariserats, alternativen utmejslats och väljarna engagerats. Naturligtvis går det inte att i dag säga vilken utgången hade blivit. Min gissning är att

många väljare, liksom 2003, hade röstat för att "vänta och se", det vill säga förkastat kronans låsning till dollarn och medlemskapet i IMF och Världsbanken. Det bestående gynnas nämligen av folkomröstningar. Det hade varit en fortsättning på politiken under andra världskriget, där de "knipsluga svenskarna" - som en arg amerikansk diplomat skriver från Stockholm 1944 - väljer att ställa sig utanför för att avvakta den internationella händelseutvecklingen.